

А. В. Гребенюк,
кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту освіти
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІППО);
І. Л. Оксенюк,
старший викладач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів ВІППО

Цифрова освіта в концепції сталого розвитку суспільства

Показано стосунок цифрової освіти до реалізації концепції сталого розвитку суспільства. Пояснено включеність цифрової освіти до «суспільства знань», побудова якого є однією з умов раціонального використання природних, технологічних та людських ресурсів. Зазначено головні конструктивні та деструктивні тенденції в цифровій освіті, що впливають на її якість у досягненні цілей сталого розвитку.

Ключові слова: інформаційне суспільство, суспільство знань, постіндустріальне суспільство, якість освіти, модернізація освіти, сталий розвиток.

Hrebenuk A. V., Okseniuk I. L. Digital Education in the Concept of Sustainable Development of Society.

The article shows the relationship of digital education to the implementation of the concept of sustainable development of society. The inclusion of digital education in the „knowledge society” is explained, the construction of which is one of the conditions for the rational use of natural, technological and human resources. The main constructive and destructive trends in digital education affecting its quality in achieving the goals of sustainable development are indicated.

Keywords: information society, knowledge society, post-industrial society, quality of education, modernization of education, sustainable development.

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку (англ. sustainable development) часто згадується щодо екологічних заходів, але не обмежується ними. Її суть полягає у спрямуванні розвитку світової спільноти в такому руслі, щоб задоволення сучасних потреб людства не ставило під загрозу задоволення потреб майбутніх поколінь. Підтримання сталого розвитку тісно пов'язане з побудовою «інформаційного суспільства», в якому інформація слугує головним ресурсом, а володіння нею та керування її поширенням зумовлює структуру суспільства та його подальший прогнозований розвиток.

Варта згадки рекомендація, повідомлена на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО в Парижі 2003 року, – вживати замість терміна «інформаційне суспільство» термін «суспільство знань», оскільки він охоплює не тільки технічні інновації, а й інновації в культурі, економіці, освіті. Умовою життєздатності «суспільства знань» є освіта протягом життя, що спирається на цифровізацію задля створення освітньої системи, динамічно пов'язаної з різними сферами життя суспільства, здатної не тільки накопичувати інформацію, а й адекватно оперувати великими її обсягами.

Виклад основного матеріалу. Глобальна ініціатива сталого розвитку (англ. Global Enabling Sustainability Initiative, GeSI) вказує на освіту поміж

головних його складових, зазначаючи про необхідність електронного навчання [5, р. 13]. Зростання швидкості створення, організації, трансляції та відтворення інформації завдяки цифровим технологіям відкривають простір для розвитку особистісних якостей здобувачів освіти, комунікативних і соціальних здібностей, більшої індивідуалізації та диференціації освітніх матеріалів, забезпечують вибір часу для їх опрацювання. Також створюють мотивацію для здобувачів освіти до опанування сучасними технологіями. Таким чином, надають освіті гнучкості, необхідної для вчасного реагування на проблеми в розвитку суспільства.

Зуважимо, що сталий розвиток передбачає не підтримання певного «ідеального» стану, а прогнозоване й безпечне розширення науки, інфраструктури, самого середовища життя людини в іще не освоєних напрямках. Наукоємність цих процесів потребує залучення фахівців, які отримали якісну й доступну освіту.

Розвиток наукоємних галузей, «високих технологій» зумовлює найбільші зміни в повсякденному житті. Прикладом може слугувати поширення смартфонів та інтернету. Соціолог Деніел Белл називав суспільство, в якому головною рушійною силою є «високі технології», «постіндустріальним». Дослідник проблем менеджменту Пітер Дракер виділяв особливе

значення освіти у суспільстві такого виду. Освіта змінюється, її здобувачі потребуватимуть орієнтуватися в науках, розуміти динаміку розвитку технологій, володіти іноземними мовами, крім читання, писання, рахування, необхідних для включеності до індустріального суспільства. Постійне оновлення знань створює потребу в освіті протягом життя. Зростає суспільний запит на мотивацію педагогом здобувачів освіти, більш індивідуальний підхід до кожного з них [1, р. 198–209].

На сучасному етапі розвитку постіндустріального суспільства, який можна хронологічно ототожнити з епохою поширення ПК, реалізація концепції сталого розвитку відбувається значною мірою через побудову «суспільства знань». Зміст цього терміна полягає в тому, що бажаний стан суспільства, в якому головною цінністю є інформація, є не сталим, а динамічним, з опорою на інновації в техніці, а також (і це відрізняє його від «інформаційного суспільства») – інноваціях соціальних, культурних, економічних і політичних [6].

Якість цих інновацій прямо залежить від якості освіти, її здатності давати адекватні уявлення про світ. Перша половина 2020-х років характеризується увагою до підвищення комфорту в організації освітнього процесу, поширенням освіти дорослих. Сприятливі умови для цього створює більша неоднорідність життя пересічної людини. Нормалізуються практики дистанційного навчання, застосування хмарних технологій. Соціальні мережі та соціальні медіа використовуються як для проведення занять, так і для організації роботи педагогів між собою. В результаті підвищується доступність та інклюзивність освіти. Водночас вимоги до технічного оснащення та часу занять стають менш суттєвими. Особливо значущі ці зміни для громадян України, яким цифрова освіта забезпечує більші шанси на отримання роботи в умовах воєнного стану та збереження їх як фахівців.

Пандемія COVID-19, а в 2022-му – воєнний стан через широку збройну агресію Росії зумовили пришвидшення переорієнтації української освіти на онлайн-форми, дистанційність, більшу самостійність її здобувачів [8, с. 33–39]. Звіт про глобальний моніторинг освіти 2021 року пояснює, що COVID-19 показав перепони у здатності системи освіти забезпечити реальні рівні можливості освіти для всіх [2]. Закінчення карантинних заходів відкрило простір для оцінки освітніх втрат і спрямування освіти на розвиток тих технологій, які довели ефективність у кризовій ситуації. Важливо розуміти, що заходи, які були адекватними в період 2019–2023 років, не обов'язково будуть такими надалі.

Звіт GeSI 2019 року повідомляє, що до 2030-го електронне навчання, очікувано, отримають 450 млн осіб [5]. В Україні діють такі освітні головні платформи, що відповідають цьому спрямуванню, як *E-Preschool*, *HYMO*, *Learning.ua*, *All-Ukrainian online school*, *iLearn*, *LearningApps*, *Aikom*, *Bebbo*, *Learning Passport*, *Znayimo*, *Akelius*, *Duolingo*, *Ed Era*, *Prometheus*, *VUM online project*.

Із запровадженням цифрових технологій виявилися, поряд із перевагами, їх недоліки. Посередництво цифрових технологій у взаємодії педагогів зі здобувачами освіти зумовлює формалізацію її людиноцентричних засад. Комунікація відбувається передусім через екран електронного пристрою (комп'ютерний монітор, екран смартфона), зміщується з усного спілкування у візуальну знаково-символьну з обмеженим зворотним зв'язком.

Науковці зазначають: «Важливою проблемою впровадження платформ електронного навчання в дистанційну освіту є відсутність чітких критеріїв оцінки їх якості» [7, р. 137]. Зауважимо, що такі критерії не відсутні повністю, а оцінювання освітніх сайтів відбувається за різними технічними параметрами, котрі впливають на зручність користування ними. До цих параметрів належать кількість відвіданих сторінок за один сеанс, середній час завантаження сторінки тощо. Проте такі вимірювання проводилися тільки для українських закладів вищої освіти [10] і недостатні для оцінки якості освітніх послуг.

Суттєва прогалина лишається у засобах виявлення плагіату та інших проявів недоброчесності, особливо якщо вони наявні в самих освітніх матеріалах. Такі онлайн-сервіси, як *Unichек* здатні виявляти плагіат з україномовних текстів, але неефективні, коли він є перекладом з інших мов. Крім того, поширеність комп'ютерного піратства, використання неліцензійного програмного забезпечення освітянами та здобувачами освіти формує безвідповідальне ставлення до поширення й споживання цифрових продуктів, завдає зрештою, економічних збитків. Тому онлайн-платформи та сервіси (зокрема, платні, що працюють за підпискою) в цьому випадку є вигідною альтернативою.

Масові відкриті онлайн-курси постають важливим засобом для досягнення цілей сталого розвитку, відповідаючи при цьому баченню майбутнього освіти ЮНЕСКО [3]. В той же час зазначимо, що згідно з аналітикою ЮНІСЕФ, 75 % держав не мають узагалі чи не мають надійних даних щодо відслідковування стану виконання цілей сталого розвитку в освіті [4].

Проявляється надлишковість комп'ютерних програм, сервісів, платформ, які застосовуються в освіті.

Конкуренція між ними сприяє тому, що пропонований набір функцій часто однаковий. Як наслідок у закладах освіти формуються локальні традиції користування певним пакетом програм, сервісом. Із часом така традиція породжує ігнорування інновацій, відставання від розвитку технологій, застарівання освітніх методик, дизайну освітніх матеріалів.

При цьому присутня проблема надмірного використання цифрових технологій, де було б доцільно користуватися засобами предметної наочності, усною мовою. Особливо це значуще в навчанні та вихованні дітей молодшого шкільного віку. Тенденція подавати інформацію малими порціями (слайди презентацій, освітні відео), заміна тексту зображеннями утруднюють розвиток абстрактного мислення, створюють надмірну ілюстративність, знецінюють великі тексти.

У той же час варіативна освітня діяльність, до якої залучено різні цифрові засоби й технології, – серед найперспективніших напрямів реалізації творчості в цифровому просторі [9]. В умовах непередбачуваності життєвих перспектив через загострення глобальних ризиків сталий розвиток може реалізовуватися. Наприклад, втрата роботи через війну пом'якшується можливістю працювати віддалено, освоювати затребувані професії в таких галузях, як освіта, дизайн, програмування, переклади. Світові перегони озброєнь передбачають розробку нових способів захисту цивільного населення, використання воєнних технологій для підвищення якості цивільного життя (випробування нових ліків, хірургічного обладнання, дронів, матеріалів). Не останні за значенням тут і технології збереження та рекультивації довкілля. Якщо ще в 2022 році можна було стверджувати, що зниження життєпридатності реального середовища компенсується освоєнням

віртуального, то в умовах 2023-го спостерігаємо рух до збільшення якості життя в інфраструктурі, логістиці, безпеці в реальному світі.

Як зазначено нами в попередній статті, професійна спеціалізація замінюється професійною диверсифікацією. Мінливість професій стає нормою для сучасної людини. Тому розширюється значення безперервної освіти та самоосвіти. Головним стає не обсяг засвоєних знань і навичок, а вміння адаптуватися, навчатися самостійно та обирати адекватних авторитетів для розкриття власного вже набутого потенціалу. Зростає увага до індивідуальних рис здобувачів освіти та педагогічних працівників, які дозволяють ефективніше використати вільний час на самореалізацію, увиразнення індивідуальності [8]. Ці якості є основою в побудові такого суспільства, де ресурси, зокрема інформаційні, використовуються ефективно, забезпечують задоволення потреб у сучасності з урахуванням потреб, які виникнуть у майбутньому.

Висновки. Становлення «суспільства знань» і підтримка сталого розвитку мають паралелі та спільні цілі, пов'язані з доступністю та якістю освіти. Їхнє досягнення потребує переходу від репродуктивного до креативного передавання знань, з орієнтацією на такі цінності суспільства, як безпека, людська гідність, свобода, верховенство права. Тобто сталий розвиток неможливий без опори на сталі цінності, якими слід керуватися при поширенні інформації, зокрема в освіті.

Зростання частки цифрової освіти закономірне, оскільки саме вона здатна достатньо швидко реагувати на зміни в природному, техногенному та соціальному довкіллі. Цифрова освіта робить суттєвий внесок у сталий розвиток, але також змінює підхід до створення й споживання інформації, який визначатиме умови життя освітян і здобувачів освіти в майбутньому.

Література

1. Drucker P. Post-capitalist society. New York, 1993. 232 p. Pp. 198–209.
2. Global Education Monitoring Report 2021/2: Non-state actors in education: Who chooses? Who loses? Paris : UNESCO, 2021. 573 p.
3. Patru M., Balaji V. Making Sense of MOOCs: A Guide for Policy-Makers in Developing Countries. Paris : UNESCO, 2016. Pp. 17–18.
4. Progress for Every Child in the SDG Era. UNICEF. UN Plaza, New York, 2018. 105 p.
5. System transformation: How Digital Solutions Will Drive Progress Towards The Sustainable Development Goals. URL: http://systemtransformationsdg.gesi.org/160608_GeSI_SystemTransformation.pdf. 40 p.
6. UNESCO's basic texts on the information society, 2003 / UNESDOC, Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000135527>
7. Zhenchenko M., Melnyk O., Prykhoda Y., Zhenchenko I. Ukrainian E-Learning Platforms for Schools: Evaluation of Their Functionality. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. 2022. Vol. 23 (2). Pp. 136–150.
8. Гребенюк А. В. «Суспільство знань» як основа відновлення української освіти. *Управління якістю освіти в умовах реалізації формули НУШ* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / упорядн. М. О. Сташенко. Луцьк : ВІППО, 2022. С. 33–39.
9. Наливайко О., Ронжес О. Творчість в цифровому просторі. Можливості застосування в освітньому просторі. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2021. № 11. С. 106–120.
10. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. Т. А. Васильєвої, Ю. М. Петрушенка. Суми : Сум. держ. ун-т, 2022. 150 с.